

REFERENCES

1. Data of fund of the Main Department of the State Committee in Kiev region (form №6-zem, as of 1.01.2013, information about natural resources lands use in Kyiv region, as of 01.01.2013, data of inventory, as of 06.09.2011).
2. Environmental passport of Kyiv region for 2013 year [electronic resource] — Access to passport: <http://www.menr.gov.ua/content/article/5983>.
3. European Business Association, (2007). Barriers to invest in Ukraine, from http://www.usubc.org/reports/Barriers_Investment_Ukraine.pdf.
4. Folks E., Morrison A. (April 2012). — «Buying and selling land», The process of buying and selling land, from <http://www.burges-salmon.com/>
5. Frishberg A. (April 23, 2012). Article: «Ukraine's Foreign Investors and the Lifting of Farm Land Moratorium», from <http://frishberg.com>
6. Hryniv L. (1998). «Country report on the present environmental situation in agriculture», from <http://www.fao.org/docrep/006/ad238e/ad238e01.htm>
7. ISNASU (2010, 2011). — Assessment of land reform in Ukraine. Institute of Sociology of National Academy of Sciences of Ukraine for State Land Resource Agency of Ukraine as part of the World Bank project. Accessed February 20, 2012, from <http://zemreforma.info/index.php>
8. Land Code from October 25, 2001 of No. 2768-III, from <http://zakon4.rada.gov.ua>
9. Land Registry, 2003. «Law and Practice», from <http://www.landregistry.gov.uk/professional/law-and-practice>.
10. Official site of the lands of nature resources in Kyiv region, from <http://pryroda.in.ua>
11. Public cadastral map of Ukraine, from <http://map.land.gov.ua/kadastrova-karta>
12. Roth M., Valletta W. (June 2006). — U.S. Agency for International Development. Land reform and land market development in Ukraine, from http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PDACI434.pdf.
13. SALR (The State Agency for Land Resources of Ukraine), from <http://land.gov.ua/en/>.
14. Slaughter and May, January 2011. «An Overview of the UK Competition Rules», from <http://www.slaughterandmay.com>
15. Visser O., Mamonova N. (2013). — IS Land Academy report (Revised Version), Large-scale land acquisitions in the former Soviet Union. A study of rural social movements and land conflicts, from http://www.landgovernance.org/system/files/LSLA_FormerSovietUnion.pdf.
16. Visser O., Spoor M. (2011), «Land grabbing in Post-Soviet Eurasia. The World's Largest Agricultural Land Reserves at Stake», The Journal of Peasant Studies, Vol. 38, No. 2, P. 299–323.
17. Zadorozhna O. (2013), «Land Market in Ukraine: Good or Bad News?», from http://coin.wne.uw.edu.pl/wiem/papers_2012/Zadorozhna.pdf.

УДК 332.3

ОСОБЛИВОСТІ КОНСЕРВАЦІЇ МАЛОПРОДУКТИВНИХ ТА ДЕГРАДОВАНИХ ЗЕМЕЛЬ

Н.Я. Перун

здобувач

Львівський національний аграрний університет

Висвітлено правове забезпечення охорони та консервації земель. Проаналізовано стан проведення консервації деградованих та малопродуктивних земель у межах Львівської області. Висвітлено основні проблеми при консервації земель. Сформовано логічно-смыслову модель концептуальних основ консервації земель.

Ключові слова: охорона земель, деградовані та малопродуктивні землі, консервація земель.

Протягом останніх десятиліть територія України зазнала значного антропогенного тиску, внаслідок чого зменшились площі ландшафтного та біотичного розмаїття. Серед основних причин його збіднення можна виділити найголовніші: забруднення природного середовища, денатуралізація природних ландшафтів та монокультурні способи ведення лісо-

вого й сільського господарства, що призвело до деградації природних і, передусім, земельних ресурсів.

Вирішення таких питань особливо актуальне на теренах Львівщини. Важливим при цьому постає забезпечення оптимального співвідношення між природними та антропогенно навантаженими територіями шляхом консер-

вації непридатних для господарського використання деградованих та малопродуктивних земель.

У дослідженнях консервації земель як передового напрямку їх охорони, значний внесок зробили такі відомі науковці, як О. Дорош [2], О. Канаш [3], А. Мартин [5], В. Кулик, А. Третьяк та ін. Проте питання консервації малопродуктивних і деградованих земель та їх раціональне використання залишається мало врегульованим, особливо на землях приватної власності.

Метою статті є аналіз правової основи охорони земель, а також консервації малопродуктивних і деградованих земель та оцінка сучасного стану її проведення на теренах Львівської області. В процесі дослідження розроблено логічно-смыслову модель консервації земель. Досліджено перспективи раціонального використання законсервованих земель.

Основним завданням природоохоронної справи в ХХІ ст. є збереження і примноження біологічного та ландшафтного різноманіття, поліпшення стану довкілля, створення здорового природного середовища для людини.

Правове поле охорони земель становлять такі нормативно-правові документи: Конституція України (ст. 14), Земельний кодекс України (ст. 162–172), Закони України «Про охорону земель» [6], «Про державний контроль за використанням та охороною земель», «Про екологічну мережу України» тощо.

О. Дорош, досліджуючи питання охорони земель, дійшла висновку, що законодавчо регламентована система заходів щодо охорони земель при здійсненні земельної реформи в практичному аспекті реалізується явно недостатньо: не виконуються науково обґрунтовані принципи раціонального землекористування, не проводяться роботи щодо захисту земель від несприятливих природних і техногенних геологічних процесів; не проводяться роботи по відтворенню родючості ґрунтів, їх вапнуванню та гіпсуванню [2].

Найбільш ефективним і реальним заходом щодо поліпшення екологічного стану деградованих та малопродуктивних земель є їхня консервація. Правовою основою консервації земель є Земельний Кодекс України (ст. 28), Закон України «Про охорону земель» (ст. 1, 51, 55, 27 та ін.), Порядок консервації земель, затверджений наказом Держкомзему України 17 жовтня 2002 р. № 175 тощо.

Як зазначає в своїх працях А. Мартин, консервація земель досить тісно пов'язана з оптимізацією складу та співвідношенням угідь, тобто за рахунок законсервованих, непридатних для господарського використання земель

можна збільшити території під природними угіддями і тим самим посилити екологічну стійкість території [5].

Науковці у своїх працях подають обґрунтоване співвідношення між природними й антропогенними ландшафтами. За підрахунками Ю. Одума, оптимальне співвідношення площ природних і антропогенних ландшафтів досягається як 60 до 40 %; 60 % природних ландшафтів дають змогу зберегти природну першооснову території, забезпечити стійке функціонування природних систем та їхню динамічну рівновагу, створити «просторовий комфорт» життєдіяльності населення; 40 % антропогенних ландшафтів за умови їхнього оптимального використання забезпечать виробничі та інші потреби населення.

Щоб визначити необхідність збільшення природних ландшафтів шляхом вилучення непридатних земель із сільськогосподарського використання, представимо частку природних ландшафтів у межах кожного адміністративного району (рис. 1). Оскільки територія Львівської області лежить у межах Поліської, Лісостепової та Передгірської природно-географічних зон, то в [3] прийнято співвідношення як 40–50 % природних ландшафтів до 60–50 % антропогенних ландшафтів, зважаючи на рельєфні та ґрунтові умови та рівень потенційної необхідності залучення земель до господарського використання.

Згідно з наведеними даними (рис. 1), бачимо, що допустиме оптимальне співвідношення між природними та антропогенними ландшафтами властиве лише для п'ятиох адміністративних районів — Дрогобицького (41,2 % порівняно з 58,8 %), Сколівського (72,1 і 27,9), Старосамбірського (47,8 і 52,2), Турківського (58,0 і 42,0), Яворівського (43,0 і 57,0).

Оптимізацію землекористування на сучасному етапі можна провести лише шляхом консервації вже наявних деградованих, малопродуктивних та техногенно-забруднених земель, на яких отримують значно нижчі врожаї, ніж середні по регіону.

Питання консервації земель є досить складним та маловрегульованим процесом, оскільки організація вилучення деградованих та малопродуктивних земель повинна бути системною. В іншому випадку просторовий вигляд екологічно придатних земель буде досить мозаїчним.

Логічно-смыслова модель консервації земель подана на рис. 2.

Основними агролісомеліоративними заходами при консервації деградованих та малопродуктивних земель є їхнє поступове залуження та заліснення. Відповідно до інформації територіальних органів Держземагентства на

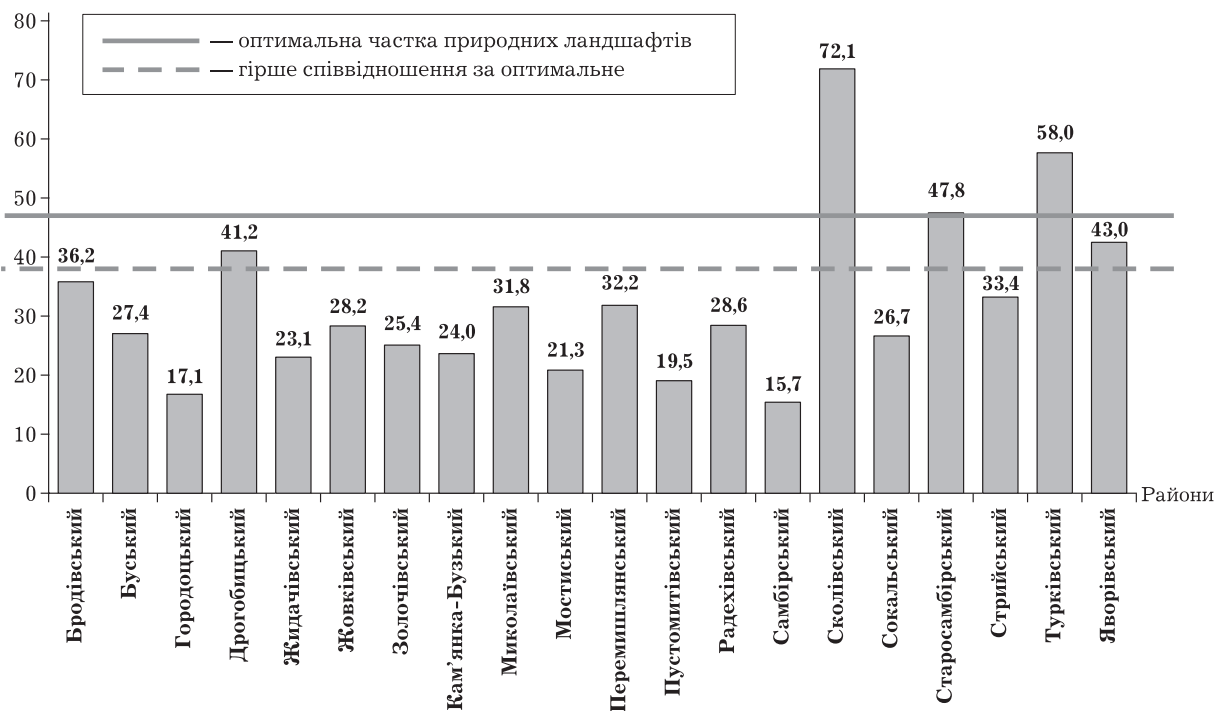
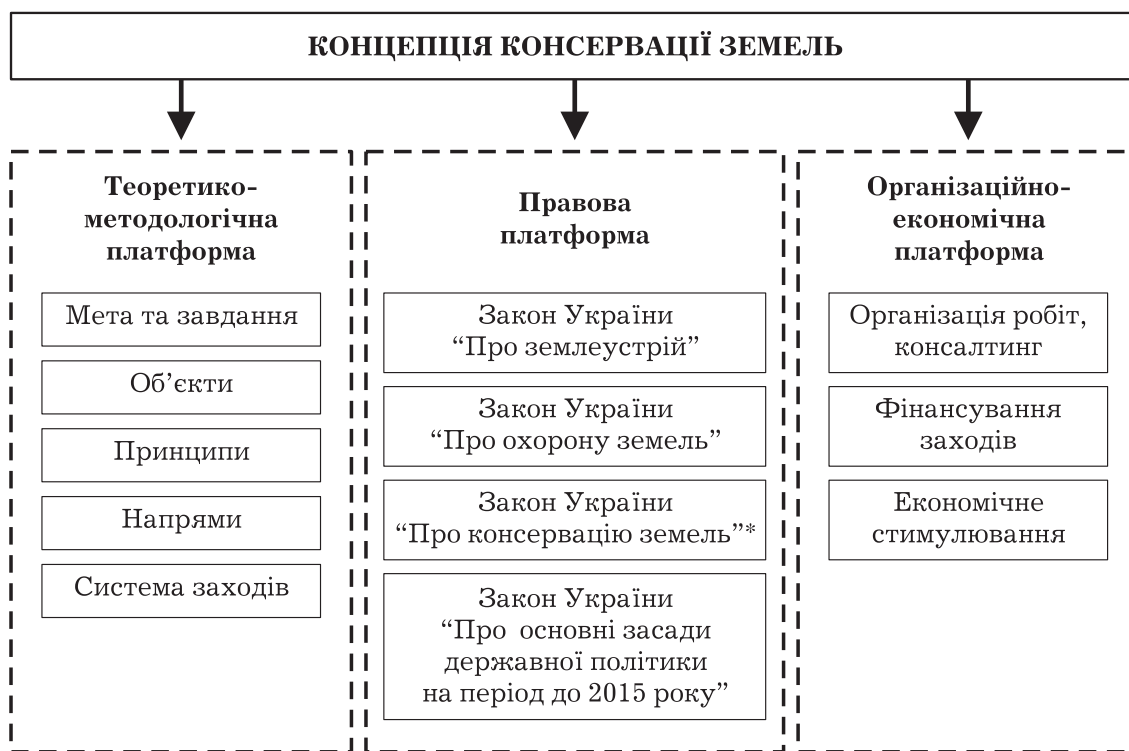

Рис. 1. Частка природних ландшафтів у розрізі адміністративних районів (станом на 2013 р.)

* Потребує прийняття.

Рис. 2. Логічно-сміслова модель консервації земель

Джерело: розроблено автором.

території Львівської області, площа земель, що потребує консервації, становить 4310,7 га, з них деградованих — 1422,2, малопродуктивних — 2151,9, техногенно забруднених — 736,5 га. За даними [1], за останні 10 років шляхом заліснення здійснено консервацію земель на загальну площу 261,2 га. На сьогодні площа земель, що перебувають у стадії консервації, становить 3260,22 га, з них 167,9 — землі сільськогосподарського призначення, 3092,32 га — порушені землі.

Вищезгадані землі перебувають виключно в державній власності. Тобто фактично вилучення деградованих та малопродуктивних земель, що знаходяться в приватній власності, не проводиться, а схеми консервації не розробляються. Причиною цього є повна відсутність агроекологічного обстеження ґрунтів на таких територіях, яке ретельно проводилося ще в 60–80-х роках минулого століття.

Відповідно до Програм охорони та раціонального використання земель у Львівській області, в 2006–2008 рр. ДП «Львівський науково-дослідний та проектний інститут землеустрою» провів роботу по розробленню Схем консервації малопродуктивних земель по восьми районах. Цими Схемами передбачено 698,8 га під залуження та 1952,9 га під заліснення. Як зазначають провідні спеціалісти відділу охорони земель Управління землеустрою та охорони земель, зараз такі схеми не розробляються, а вже розроблені не введені в дію через відсутність державного фінансування. Практично зовсім не заліснюється непридатні землі, в той час як площа таких земель з кожним роком зростає.

Важливим і невирішеним залишається питання консервації непридатних земель, що перебувають у приватній власності. Відповідно до ст. 55 [6], проекти консервації таких земель складають за кошти землевласників і землекористувачів. Проте непросто змусити чи переконати селянина-землевласника, який так довго чекав на землю, що вона потребує консервації. Ця проблема досить складна, зважаючи на низьку екологічну й агрономічну освіченість селян.

Вважаємо, що в теперішніх умовах необхідно проводити клопітку тривалу роботу з поширення екологічних знань шляхом бесід, нарад у сільрадах, випуску спеціальних буклетів, пропаганди в засобах масової інформації щодо користі природі й землевласникові від консервації земель.

На законодавчому рівні вирішення цього питання прописано в ст. 205 ЗКУ, економічним шляхом: надання податкових та кредитних пільг, звільнення від плати за земельні ділянки,

що потребують поліпшення чи перебувають у стані консервації, виділення коштів державного або місцевого бюджету громадянам та юридичним особам для відновлення попереднього стану земель, порушених не з їхньої вини, тощо. Проте такий механізм реалізації заохочення до проведення робіт з охорони земель на практиці не працює.

У літературі [5] пропонуються й інші шляхи заохочення до проведення консервації непридатних земель. Зокрема йдеться про обмін деградованих земельних ділянок приватної власності, що стали такими не з вини землевласника, на невитребувані земельні частки (паї), що перебувають у державній власності. Але при цьому незрозуміло, як саме землевласник повинен сплачувати компенсацію за земельну ділянку з ґрунтами кращої якості. Такі варіанти обміну ділянками між землевласником і державою передусім потребують законодавчого регулювання. Тому необхідно прийняти закон «Про консервацію земель».

Як сказано в [3], території, що підлягають вилученню із господарського використання та трансформації, повинні бути включені до категорій земель, які підлягають особливій охороні та відтворенню на цих землях різноманіття природних ландшафтів, їх поєднання в територіальну неперервну систему, тобто йдеться про екологічну мережу Львівщини. Створення екомережі сприятиме розв'язанню таких завдань у галузі охорони та відтворення земельних ресурсів: обмеження інтенсивного використання екологічно уразливих земель, зменшення ступеня розораності сільськогосподарських угідь та збагачення їх природними компонентами. Таке використання малопродуктивних та деградованих земель, що забезпечує екологічний баланс територій, вважається розумним та раціональним.

ВИСНОВКИ

З огляду на те, що стан земельних ресурсів постійно погіршується, про що свідчать результати численних досліджень, настав час радикально змінити ставлення суспільства до основного національного багатства України — землі. Проблема консервації земель можна вирішити разом з прийняттям Закону України «Про консервацію земель» та похідними до нього нормативними документами, що встановить організаційні та економічні засади проведення консервації земель, адже існуючі законодавчі акти не зовсім вирішують цю проблему. Без сумніву, необхідно розробити систему консолідації державних коштів, спрямованих на вирішення окресленої проблеми, адже землевласники та землекористувачі нині не в змо-

зі фінансувати такі заходи. Крім того, до цієї роботи слід залучити спеціалістів з екології землекористування та ґрунтознавства, щоб виконати її на високому професійному рівні, що в сукупності сприятиме поліпшенню екологічної ситуації в межах деградованих та малопродуктивних земель.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Відомості Головного управління Держземагентства у Львівській області. — Львів, 2013.
2. Дорош О.С. Методологічні засади охорони земель в Україні / О.С. Дорош // Землевпорядний вісник. — 2012. — № 8. — С. 19–23.
3. Канаши О.П. Консервація деградованих і малопродуктивних земель як один з основних

заходів щодо оптимізації землекористування / О.П. Канаши // Генеза, географія та екологія ґрунтів: зб. наук. праць міжнар. конф. — Львів. — 1999. — С. 156–159.

4. Kim M. Концепція консервації земель на прикладі Львівської області / М. Кім, Г. Бойко, Н. Єфімчук, П. Прокопів, А. Трофимчук // Вісник Львів. ун-ту. — Серія геогр. — 2010. — Вип. 38. — С. 127–137.
5. Мартин А. Оцінка впливу деградаційних процесів на вартість орних земель / А. Мартин, О. Чумаченко // Землевпорядний вісник. — 2010. — № 1. — С. 4–7.
6. Закон України «Про охорону земель»: від 19.06.2003 р. № 962-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 39. — С. 349.

УДК 631.459.3

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ ВТРАТ ҐРУНТУ ВІД ВІТРОВОЇ ЕРОЗІЇ

П.М. Матвєєв*
здобувач

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

Проаналізовано існуючі методики щодо прогнозування вітрової ерозії ґрунтів на прикладі ПСП «Молнія» Вовчанського району Харківської області. Обґрунтовано пропозиції щодо вибору методики розрахунку втрат ґрунту внаслідок вітрової ерозії. З урахування наданих пропозицій забезпечення найбільш достовірного розрахунку втрат ґрунту внаслідок вітрової ерозії дасть можливість визначити методи щодо зменшення дефляційних процесів.

Ключові слова: вітрова ерозія, втрати ґрунту, охорона ґрунтів, дефляція.

Проблема земельних ресурсів як головного засобу виробництва і найголовнішого природного ресурсу в сфері забезпечення життєдіяльності населення ставить актуальні питання ефективного та раціонального використання і охорони земель.

За останні десятиліття внаслідок ерозії значно погіршився стан земель сільськогосподарського призначення. Залежно від факторів руйнування розрізняють водну та вітрову ерозію ґрунтів, якою вражено близько 11 млн га сільгоспугідь, переважна більшість із них — орні землі. З продуктами ерозії виноситься значна частина поживних речовин та органіки. Наукою і практикою встановлено, що залежно від ступеня еродованості земель на кожному їх гектарі недобирається 10–50 % урожаю [6].

Незважаючи на те, що найсерйознішим фактором зниження продуктивності земельних

ресурсів, деградації агроландшафтів є водна ерозія, немало шкоди завдає і вітрова ерозія (дефляція), тому поглиблене вивчення й прогнозування цього явища надзвичайно актуальне.

Вітровій ерозії ґрунтів, її запобіганню, прогнозуванню присвячено велику кількість наукових праць [1–6, 8–9]. Разом з тим економічна та екологічна практика свідчить про те, що сучасна аграрна політика, спираючись на наукові дослідження, ще не створила необхідних передумов для боротьби з цим негативним явищем, підвищення на цій основі розширеного відтворення аграрного ресурсного потенціалу, ефективності аграрного виробництва та охорони земельних ресурсів.

Враховуючи наведене вище, метою даної статті є аналіз методик щодо прогнозування вітрової ерозії ґрунтів на прикладі ПСП «Молнія» Вовчанського району Харківської області та обґрунтування конкретних пропозицій.

* Науковий керівник — чл.-кор. НААН, д.е.н., проф. О.В. Ульянченко.